

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията на
Димитър Русев Русев,
 редовен докторант към катедра „Систематическо богословие“,
 Богословски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“,
 на тема: *Езотеричното „християнство“ в съвременна България – предизвикателство
 пред Църквата*
 за присъждане на образователната и научна степен *Доктор*
 в професионално направление *2.4. Религия и теология*
 по научната специалност *Нехристиянски религиозни учения*
 от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем 244 стандартни страници (вкл. библиография). Чистият текст е 231 страници. Библиографията, подразделена на източници на кирилица и латиница, вкл. електронни ресурси, съдържа 228 заглавия на български, английски и немски език. Тя е релевантна на съдържанието на дисертацията и достатъчна в изворово, информационно, херменевтично и интерпретативно отношение. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем 34 страници представя необходимите реквизити на жанра дисертация (теоретично изследване, което формулира, структурира, аргументира и систематично излага докторска теза), като сбито възпроизвежда нейното съдържание и включва списък с приносните моменти на изследването и справка за публикациите на докторанта по темата на дисертационния труд. Съпътстващите документи са пълни според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата по защитата.

Русев завършва специалност „Богословие“ в СУ „Св. Климент Охридски“ с бакалавърска образователно-квалификационна степен през 2015 г., а през 2016 г. – магистратура по богословие в програма „Вяра и живот“ отново в богословския факултет на СУ. Печели редовна докторантура по научната специалност „Нехристиянски религиозни учения“. Негов научен ръководител е доц. д-р Клара Тонева. В CV-то на Русев не са отразени негови участия в научни проекти и теоретични форуми, не са съобщени специализации, външни семестри, научни преводи и други форми на академична активност.

В теоретично отношение дисертацията е ясно ситуирана. Кавичките в заглавието красноречиво говорят за намерението на докторанта, а именно да осъществи анализ на анатомията на езотеричното „християнство“, да представи езотеричното мислене като

личностна характеристика на човека, да коментира религиозните специфики на различни езотерични възгледи и, преди всичко, да проведе тотална критика на езотеричните схващания в тяхната претенция да представляват християнството като учение и църква. Още в първото изречение на дисертацията, а и като трети неин теоретичен принос, Русев дефинира апологетичния характер на своето изследване. Той разглежда трайното навлизане и разпространение на езотеричните възгледи като следствие на днешната секуларна епоха и нейния мултикултурен характер, но и като резултат от спада на православно влияние у нас. Не отрича привлекателността на езотериката и мистиката за религиозно изкушените хора, които са извън Църквата и са богословски неподготвени. Според Русев понятията „гностическо християнство“, „езотерично християнство“ и „окултно християнство“ са единствено оксиморони и тежка форма на идолопоклонничество (с.225 сл.).

Текстът е организиран в предговор, увод, три глави (в автореферата е записано: четири; с.2) и заключение (в автореферата е споменат и несъществуващ списък на съкращенията). В увода са изложени необходимите реквизити на жанра дисертация. Те са коректно формулирани. Прави впечатление липсата на конкретно формулирана докторска теза (хипотеза). В заключението има два обобщаващи цялото изследване извода, които биха могли да поемат тази роля. Първият настоява, че „появата и развитието на българския езотеризъм е „резултат от историческите, икономическите и социалните предпоставки“ (с.229) и по същество е екстерналистки. От това гледище трудно биха могли да бъдат обяснени иманентните специфики в езотеричните учения напр. на Н. Райнов и П. Дънов. Докторантът прехвърля разглеждането на езотериката от плоскостта на личностната характеристика към външни макро предпоставки и условия и търси отговорността за появата на съответните възгледи като „осъзната отговорност на цялото общество, а не като персонална вина на отделни личности“. Според него лъжеученията са симптом за обществено, а не за личностно заболяване. Вторият извод е аналогичен: езотеричното „християнство“ се представя като проявление от „назрели вече процеси в общественото съзнание“ (по-добре: обществени форми на съзнание). Двата извода не кореспондират напълно със заложените в увода цели и задачи, които са преди всичко интерналистки и в този смисъл значително по-строги (с.13 сл.).

Езотеричното „християнство“ е квалифицирано като технически термин (с.20), който фиксира синкретично, религиозно-културно световъзприятие. Само по себе си това

„християнство“ не е религия. То функционира според дисертанта в тясна връзка с гностицизма, окултизма и езотериката, които са предмет на историко-философски и историко-религиозен анализ. Езотериката е специфицирана като аморфна и неопределена, свързана с митове, мистична по основания, магична по същност, окултна по практика и теософска по проекция, но все пак гравитираща към божественото и осигуряваща цялостност на преживяването. Интерес представлява разглеждането на западния и източния езотеризъм и мощното настъпление на езотериката в съвременния свят. Конкретно място е отделено на антропософията на Щайнер. На подобаващо внимание се радват възгледите на Николай Райнов, наречен „интелектуална матрица“ (с.62) и на Петър Дънов, развиващ „учението за окултното в хармония с българския светоглед, който е повече мистичен и силно повлиян от фолклора и народните поверия“ (с.71). Дънов е посочен като идеен вдъхновител на езотеричното християнство в България (с.72).

Според мен основният богословски анализ на дисертацията е проведен в нейната втора глава, озаглавена „Езотеризмът като религиозна дисфункция“. Русев представя философията на Ницше като „утробата, в която ще се оплоди, образува и износи съвременното мислене“ (с.86). Тезата е преувеличена още повече когато тя пряко се отнесе към фашистката идеология. Трудно може да се приеме прякото третиране на културата, науката и икономиката като религия. Въпреки това направените в съответните параграфи анализи са интересни. Теоретичен фокус на дисертацията е частта за религиозно-психологическите потребности на личността. Обвързването на религия и психика си заслужава разглеждането, макар че едва ли религията има за свой основен корен психиката на човека. Следва да се прави разлика между психика и психология и респ. между психично и психологично. Потребността от смисъл не е преди всичко психична. Аналитиката на потребността от откровение и религия и на осъзнатата и неосъзнатата религиозност е добра. Обстойното изследване на идолопоклонството и неговите религиозни претенции задава основанията на кавичките в термина „езотерично „християнство““, което е елемент от идеологическата атрофия на религията в съвременния свят.

Третата глава е прекалено разхвърляна. В принципен порядък се използват две разнопосочни основания: „битието определя съзнанието“ и взаимовръзката между българския бит и душевност. Те обаче не са нито евангелски, нито богословски, каквато е заявката за отстояване на гледната точка на теологията (с.84). Етапите в развитието на

религиозната мисъл у нас са общо щрихирани. Изразът „реформация на просветата“ е неясен и неточен (с.165). Езичеството може би заслужава повече внимание в изследвания контекст. Взаимообвързаното описание на културата, култа и окултното е точно. Дисертацията завършва с подобаващо заключение за потребността от Благовестие.

Русев обобщава приносните моменти на своята дисертация в 3 пункта. Те са реални предвид научната специалност на дисертацията и нейния апологетичен патос.

В рубриката „Препоръки и забележки“ бих отбелязал: (1) да се промисли по-задълбочено връзката между българското възраждане и процеса на секуларизация у нас; (2) повече да се внимава с използването на елементи от философските учения на Ницше и Хайдегер, които (учения) са безкрайно далеч от езотериката и които надали биха могли да бъдат причислени към нейните идейни основания. Твърдението „Зигмунд Фройд продължава идейната линия на Фр. Ницше, като подхожда механично към човешката личност“ (с.136) е неточно и в двете си части.

Дисертантът има 3 излезли публикации, свързани с дисертацията.

Не съм констатирал плагиатство в дисертационния текст.

Нямам принципи несъгласия с постановките на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с колежата Русев.

Заключение: Като имам предвид актуалността на езотериката и нейните отявлени претенции да бъде истинно и спасително религиозно учение, постигнатите резултати на изследването от православни позиции и неговата значимост за църковния живот у нас, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за успешно защитена дисертацията *Езотеричното „християнство“ в съвременна България – предизвикателство пред Църквата* и присъдят на **Димитър Русев Русев** образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност *Нехристиянски религиозни учения* в професионално направление *2.4. Религия и теология*.

София, 12.08. 2021 г.

.....
(проф. дфн Валентин Канавров)